

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 3. mai 1955 kl. 10.

Formann: F i n n M o e .

Til stede var følgende medlemmer: Finn Moe, Selvik, Konrad Knudsen, Wikborg, Harald Torp, Oscar Torp, Johan Wiik, Watnebryn, Kjøs, Vatnaland, Borgen, Langhelle, Hambro, Smitt Ingebretsen og Hegna.

Dessuten deltok i møtet: Utenriksminister Lange, statsråd Skaug, utenriksråd Skylstad, ekspedisjonssjef Boye og byråsjef Kristiansen.

Formannen: Som medlemmene vet, og som det også står i innkallelsen, skal NATO's ministerråd tre sammen til møte den 9. mai for å drøfte en del saker som, så vidt jeg forstår, denne gang vesentlig er av politisk natur. Utenriksministeren har da gjerne villet redegjøre for dagsordenen så langt som den foreligger utredet – selve dagsordenen foreligger jo – og vil gjerne drøfte med komiteen de spørsmål som der kan komme til å reise seg.

Jeg gir da ordet til utenriksministeren til hans redegjørelse.

Utenriksminister Lange: Det møte i Rådet på statsrådsnivå som blir holdt nå 9-11. mai, er for så vidt av litt ekstraordinær karakter som det bare er utenriksministre som møter denne gang, og ikke som vanlig også forsvars- og finans- eller handelsministre. Det henger sammen med at dagsordenen omfatter utelukkende utenrikspolitiske spørsmål. Det er tanken at en skal bruke de tre forhandlingsdagene til å en så vidt mulig fri og inngående diskusjon om en rekke spørsmål som er aktualisert i og med at når vi kommer sammen den 9de, altså neste mandag, vil samtlige medlemsland ha ratifisert Paris-avtalene, og Vest-Tyskland vil innta sin plass i Atlanterhavspaktens Råd.

Denne begivenhet vil bli markert ved et offentlig åpningsmøte, hvor det er blitt bestemt av Rådet på embetsmannsnivå, det faste Råd, at vi samtlige skal ta ordet i tre minutter hver, mens Rådets formann skal innlede med en litt lengre tale, og forbundskansler Adenauer avslutte med en også litt lengre tale. Men ellers skal forhandlingene, som vanlig, være fortrolige.

Den dagsorden som er satt opp, er slik:

1ste punkt er «Generalsekretærens rapport om virksomheten siden statsrådsmøtet i desember 1954.» Det er en fast post på programmet. Denne gang har vi ennå ikke fått – i all fall har jeg ennå ikke sett – noen skriftlig rapport. Det er vel meget sannsynlig at han bare kommer til å avlegge en muntlig rapport for denne korte periode.

Det annet punkt, og hovedpunktet, er da «Drøftelse av den internasjonale situasjon». Den er satt opp med følgende undertitler:

a. «Utviklingslinjer i Sovjets utenrikspolitikk». b. «Europeiske spørsmål til forhandlinger med Sovjet-Samveldet (f.eks. det tyske problem, det østerrikske problem, en europeisk sikkerhetsordning). Så står «Nedrustningsforhandlingene»

som et eget punkt c., og til slutt som d: «Andre internasjonale spørsmål av felles interesse, herunder Mellom-Østen og Det Fjerne Østen.»

Endelig kommer som 3dje hovedpunkt «Gjennomføringen av Paris-avtalene, omfattende bl.a. forholdet mellom NATO og Vest-unionen.»

Det eneste dokument som vil foreligge, er et mer eller mindre tradisjonelt dokument om utviklingslinjer i Sovjets utenrikspolitikk. Det har vært en fast tradisjon at til hvert møte foretas det av sekretariatet i samarbeid med eksperter fra de enkelte delegasjoner, først og fremst de fra stormaktsdelegasjonene, som jo har det beste informasjonsmateriale, en vurdering av det som er skjedd i sovjetisk politikk, og en vurdering av hvilke utviklingslinjer en der kan regne med. Jeg må si at noe så særlig imponerende er ikke det dokument som foreligger nå. Det er blitt litt for meget rutine i det, og vi har fra vår side arbeidet for å få det noe mer fornyet enn det er blitt. Vanskeligheten ved å gjøre for sterke fremstøt er at det forplikter jo da til å ha folk til å sette inn i det arbeidet, og vi har på det område, som på andre områder, ikke altfor flust med folk selvfølgelig.

Men jeg skulle tro at denne vurdering av utviklingslinjene i Sovjets utenrikspolitikk ikke kommer til å gi grunnlag for noen svært inngående diskusjon. Hovedinteressen kommer nok til å samle seg om de mulige forhandlingsemner under de forhandlinger som alle vel kan regne med kommer til å finne sted i løpet av de nærmeste måneder, uten at noe bestemt tidspunkt ennå er fastsatt. Det gjelder da Østerrike, det gjelder Tyskland, det gjelder sikkerhetsproblemet i Europa.

Hvor det gjelder Østerrike, så har jo forhandlingene om en statsavtale, som den kalles – fredsavtale er den jo ikke i egentlig forstand, fordi Østerrike som stat aldri har vært i krig med noen av de vestlige stormakter eller med Sovjet-Samveldet – pågått siden desember 1946 og med avbrudd til desember 1950. I denne tid er det i alt holdt 258 forhandlingsmøter, uten at det er lyktes å få til enighet. Så under Berlin-konferansen i 1954 sa de tre vestmakter seg villige til å godta det traktatutkast som forelå, og å akseptere de russiske endringsforslag som enda sto igjen. På det reagerte utenriksminister Molotov med å si at problemet Østerrike er en del av problemet Tyskland, og at det var nødvendig at okkupasjonen av Østerrike fortsatte inntil en tysk fredstraktat var undertegnet. Den begrunnelse som ble gitt mer eller mindre offisielt for det standpunkt, var at det var en risiko for at Østerrike igjen kunne søke tilslutning, Anschluss, til Tyskland, og derfor måtte problemene ses i sammenheng. Den reelle grunn til denne russiske holdning var vel sannsynligvis at russerne ønsket å ha Østerrike som et kort under et større forhandlingsoppgjør.

Nå er det imidlertid i de siste ukene skjedd en fullstendig helomvending i dette punkt fra russisk side. Det ser ut til – nyhetene i dag morges later til å bekrefte det, de gikk jo ut på at forhandlingene mellom de fire ambassadører og den østerrikske regjering er startet, og at de alt var kommet langt under det første møte – det ser ut til at russerne er villige til å godta en løsning av det østerrikske spørsmål, for seg på grunnlag av østerriksk nøytralitet, og at de nå altså er villige til å inngå en statsavtale med Østerrike på det grunnlag.

At så er tilfellet, ble jo klart under de forhandlinger som forbundskansler Raab, visekansler Schärf og statssekretær Kreisky med flere østerrikske representanter førte i Moskva i dagene 12-15. april. Under de forhandlinger gjorde Sovjet-regjeringens forhandlere en rekke innrømmelser: For det første sa de seg villige til å trekke okkupasjone troppene tilbake så snart avtalen var undertegnet, dog ikke senere enn ved utgangen av inneværende år. Ifølge fredstraktatene med Ungarn og Romania er de da traktatmessig forpliktet til også å trekke sine tropper tilbake fra de to land. Men det hindrer selvfølgelig ikke at de i mellomtiden kan inngå særavtaler med begge de to land om at de etter anmodning lar sine tropper bli stående der.

Den andre innrømmelse var at de sa seg villige til å gi Østerrike full kontroll over oljeproduksjonen, både over selve oljefeltene og over raffineriene, mot at Østerrike skulle forplikte seg til å levere råolje i kvanta som det skal forhandles videre om. Det er en meget betydelig innrømmelse, for det tidligere avtaleutkast ga russerne kontroll over 60 % av den østerrikske oljeproduksjon for et tidsrom av 30 år.

Den tredje innrømmelse er at de sa seg villige til å overdra til Østerrike mot erstatning det store Donaurederi med alle båter, skipsverft og havneinnretninger, som opprinnelig var tatt av Sovjet-regjeringen som krigserstatning med den begrunnelse at alt dette var tyske aktiva.

For det fjerde sa Sovjet-regjeringen seg villig til å stå ved tilbudet fra Berlin-konferansen i 1954 om at de 150 millioner dollars som skal betales i erstatning for tysk eiendom i Sovjet-sonen - skal kunne betales i varer istedenfor i valuta.

For det femte sa russerne at de var villige til å sende hjem alle østerrikske krigsfanger og internerte sivilpersoner som ennå befant seg i Sovjet-Samveldet, og hjemtransporten av dem er allerede i gang.

For det sjette sa de seg villige til å innlede forhandlinger om normalisering av handelsforbindelsene mellom Østerrike og Sovjet-Samveldet.

De østerrikske motinnrømmelser var bare to, men to ganske vesentlige sådanne. For det første forpliktet de østerrikske forhandlere seg til at Østerrike skulle føre en nøytralitetspolitikk etter sveitsisk mønster, og for det andre forpliktet de seg til at Østerrike skulle føre en uavhengig politikk overfor alle land, dvs. at det ikke skulle innlate seg på noen tilslutning til Tyskland.

Det fremgår av alle rapporter at den østerrikske delegasjon ble mottatt med større hjertelighet enn noen annen vest-europeisk delegasjon har vært mottatt med etter krigen, og det skyldtes den ene ting at de forpliktet seg til nøytralitet. Det heter i en av rapportene at da denne formel først var uttalt, falt alle masker.

Som vanlig er det jo vanskelig å vurdere med noen grad av sikkerhet hva som ligger til grunn for denne helomvending i den sovjetrussiske holdning, og det gjør seg gjeldende en rekke forskjellige oppfatninger. En utbredt oppfatning er at en hovedhensikt fra sovjetisk side har vært å påvirke opinionen i Tyskland, og Moskva Radio og Pravda ventet ikke et helt døgn en gang med å understreke betydningen av hva som var skjedd i forholdet til Østerrike for Tysklandsspørsmålet.

Her kan det være flere motiver som gjør seg gjeldende. Det kan være ønsket om å forpurre eller å forsinke gjennomføringen av Paris-avtalene. En ting er jo at de er ratifisert, en annen ting er gjennomføringen av dem. Russerne kan ha til hensikt å øke splittelsen mellom regjeringen og opposisjonen i Vest-Tyskland, de kan ønske å skape splittelse mellom Tyskland og Vestmaktene, og de kan også være drevet av sitt vante ønske om å så splid mellom Vestmaktene innbyrdes.

Det er vel sannsynlig at motiveringer av denne art spiller inn, men hovedmotivet ligger vel neppe her, for i så fall ville et trumfkort som dette med innrømmelsene overfor Østerrike vel være spilt ut før ratifikasjonen både i Tyskland og Frankrike. Men vi kan ikke se bort fra at man i den sovjetiske regjering kan ha tenkt seg at dette ville kunne danne presedens for en løsning av Tysklandsspørsmålet, skjønt medlemmer av den østerrikske forhandlingsdelegasjon har uttalt overfor vår chargé d'affaires i Wien at etter det inntrykk de hadde, hadde russerne ingen illusjoner om at den østerrikske løsning ville kunne skape presedens. De så klart at Tyskland og Østerrike var to forskjellige problemer som ikke kunne løses etter samme sjablon.

En annen grunn til helomvendingen kan være den at man har vurdert det slik i Sovjet-Samveldet at det etter 10 år ennå ikke var lyktes å finne en løsning på et allikevel så relativt enkelt problem som det østerrikske, etter hvert var blitt en alvorlig politisk belastning for Sovjet-regjeringen, som sitter med hele ansvaret for at tilstanden er slik, og at den har ønsket det problem ute av verden.

Det kan også tenkes at det i Sovjet-Samveldet, som andre steder, foregår en strategisk omvurdering, etterat man vet mer om de nye våpen. Det er jo en slik strategisk omvurdering som vel ble utslagsgivende for at Storbritannia ga opp Suezkanalen. Noe lignende kan spille inn når russerne nå ikke lenger tillegger okkupasjonen av den østre del av Østerrike samme vekt som tidligere. Det kan tenkes at de ut fra en slik vurdering ser et nøytralt Østerrike som gunstigere for seg enn et Østerrike som er okkupert fra begge sider. Dette moment har vår ambassade i Moskva fremholdt særskilt.

Endelig er det jo mulig at den fasteholdning fra Vestmaktens side til spørsmålet om ratifikasjon av Paris-avtalene tross alle trusler og alle lokketoner fra sovjetisk side kan ha fått Moskvaregjeringen overbevist om at den måtte gjøre et nytt utspill. Det er jo ikke utenkelig at russerne har ventet så lenge fordi de til det siste har håpet på at Paris-avtalene ville bli forkastet, slik som Europahær-planen ble det. Vi må jo regne med at de informasjonen som de får, og som de bygger sin politikk på, kanskje ofte gir et fortegnert bilde av den faktiske stemning i vest-europeiske land, og at de derfor har gjort seg illusjoner, og derfor heller ikke har spilt ut dette trumfkort tidligere. Under forhandlingene kom statsminister Bulganin med en åpenhjertet uttalelse til de østerrikske forhandlere. Hittil, sa han, har vi sett på Tysklands- og Østerrikespørsmålene som ett og samme spørsmål, men etter ratifisering av Paris-avtalene er saken kommet i en ny stilling. Det er jo da fristende å si at noen bedre bekreftelse på at den politikk Atlanterhavspakten har ført i dette spørsmål, har vært riktig, kan man vanskelig ønske å se.

I dag er situasjonen i dette spørsmål den at etter de ambassadørforhandlinger som begynte i Wien i går, og som altså etter meldingene i dag morges ser ut til å gå glatt, blir det sannsynligvis et møte av de fire okkupasjonsmakters utenriksministre i midten av mai, altså umiddelbart etter Atlanterhavspaktens Rådsmøte, hvor fredsavtalen kan bli undertegnet. Det er jo ingen særskilt grunn for Vestmaktene til å motsette seg et nøytralt Østerrike. Man regner på vestalliert hold med at i krigstilfelle vil vestmaktene ha alle sjanser for å være de første på Brennerpasset, og det er jo det som strategisk sett spiller en stor rolle i krigstid. Derfor er da også reaksjonen på vestmakthold overfor det som er skjedd i forholdet til Østerrike, preget av tilfredshet og en viss optimisme, med tanke på at dette muligens innvarsler et omslag i sovjet-russisk holdning også på andre områder.

Hvor det gjelder Tysklandsproblemet, er jo tingene atskillig vanskeligere enn de nå fortøner seg for Østerrike. Riktig nok var det sådan at etter fire års arbeid er det nå skapt grunnlag for Tysklands deltakelse i det vestlige forsvarssamarbeid. Paris-avtalene er ratifisert. Men det betyr jo langt fra at vi nå går inn i en periode uten problemer. En kan gjerne si tvert imot. Det er først nå at problemene for alvor begynner i forholdet til hele Tysklandsspørsmålet. Det er helt på det rene at det å få gjennomført avtalene er et langt lerret å bleke. Bare for å få gjennomført de nødvendige lover i Vest-Tyskland, vernepliktlover spesielt, regner en med at det minst vil gå 6 måneder. Først når det er gjort, kan man begynne å innkalle frivillige, vesentlig da til opplæring som befal for å skape kadrene, og først etter valgene til den nye forbundsdag i slutten av 1957 er det sannsynlig at de første vernepliktige vil bli innkalt. Det er helt på det rene at stemningen blant den tyske ungdom er så negativ overfor det igjen å skulle trekke i uniformstrøyen at man ikke fra noe hold vil ta belastningen ved å innkalle de første vernepliktige i et valgår, man vil ha valget unnagjort før man gjør noe forsøk på det. Det vil da si at i heldigste fall vil de første tyske divisjoner være ferdig utdannet en gang ut på året, sannsynligvis ut på høsten 1959. Det er altså ennå over fire år fram i tiden før det kan regnes med at de tyske enheter står der, og i en slik overgangsperiode kan selvfølgelig meget skje.

I Vest-Tyskland gjør det seg gjeldende en merkbar reaksjon nå etterat avtalene er ratifisert. Arbeiderbladets korrespondent, Willy Brandt, karakteriserer det som en viss dagen-derpå-stemning. Nå er det vel litt ønskebetonet. Han hører jo til det sosialdemokratiske parti som hele tiden har vært motstandere av avtaleverket. Men fra alle kanter får vi rapporter om et omslag i den tyske opinion og om at det som er skjedd i forholdet til Østerrike, har gjort et dypt inntrykk. Jeg hadde nylig besøk av råden ved vår legasjon i Bonn, som jo nå har vært nokså mange år der nede og har fått mange kontakter, og han sa at det var helt påtagelig hvordan samlingssspørsmålet nå dominerte alt annet i tysk opinion. Det gjør seg gjeldende en frykt for at Vest-Tysklands utenrikspolitiske handlefrihet skal bli for sterkt innskrenket, og at den vil bli låst fast i et samarbeid med Vestmaktene, som man mistenker for ikke å gå så altfor helhjertet inn for en samling av Tyskland. Man er også urolig for at tyske militære og politiske interesser kanskje ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til i de strategiske planer som ligger til grunn for Atlanterhavspaktens forsvar. Den konflikt innenfor det såkalte Amt Blank, altså det

vordende tyske forsvarsministerium, som førte til at oberst von Bonin måtte gå av, bundet jo i en slik frykt hos ham og mange andre tyske offiserer for at man fra Atlanterhavspaktens side i altfor høy grad betrakter Vest-Tyskland som et glacis og ikke tar tilstrekkelig hensyn til rene tyske interesser.

Det er på svært mange hold i Tyskland en tendens til nå å ville se tiden an og ikke forhaste seg med å sette i verk oppsetningen av de tyske militære enheter. Der kan nok mange motiver spille inn. Jo lengre man venter, desto nødvendigere vil det bli å skape nye kadre helt fra grunnen av, og det kan jo, selv om det betyr mer arbeid og lengre tid, ha sine store fordeler. Det er vel den eneste chanse en har til, i en viss grad i all fall, å bryte den tyske militærtradisjon. Skulle man gå fort frem, ville man være nødt til i overveiende grad å trekke på allerede tidligere utdannede offiserer, som da sannsynligvis ville føre hele den gamle tradisjon med seg.

Dessuten henvises det i den tyske offentlige debatt nå, og kanskje enda mer mann og mann imellom, til artikkel 10 i Paris-avtalen om Tysklands suverenitet, hvor det står at i tilfelle endringer av grunnleggende karakter i de forhold som hersket da avtalen trådte i kraft, skal avtalen kunne revideres. Dessuten minnes det hyppigere og hyppigere om at Paris-avtalen ifølge de erklæringer som ble avgitt av vestmaktene på Berlinkonferansen i februar i fjor, ikke er bindende for en eventuell alltysk regjering, at en regjering for et fritt, samlet Tyskland vil stå fritt til selv å velge sin utenrikspolitikk. Selv i en offisiell erklæring fra pressesjefen hos forbundskansler Adenauer, von Eckhardt, het det nylig at tysk suverenitet ikke var noe mål i seg selv, skulle det inntre en alminnelig avspenning, skulle det komme til en overenskomst om nedrustning, ville forbundsrepublikken måtte tilpasse seg en slik situasjon. Det er mulig at denne erklæring ble avgitt for å berolige opinionen i Vest-Tyskland selv, som er svært uvillig stemt overfor opprustning i det hele tatt. Men selv om det er motiveringen, er jo det i seg selv megetsigende. Disse stemningene og strømningene, som også gjør seg gjeldende langt inn i regjeringskoalisjonen, særlig i det nest største av regjeringspartiene, Det frie tyske parti, men også i visse kretser av Adenauers kristelig-demokratiske forbund, vekker en viss bekymring på vestmakthold. Det gjør seg gjeldende der en viss engstelse for at det kan bli vanskelig å holde tyskerne fast innenfor det vestlige samarbeid og hindre at de kaster avtalen over bord, hvis de ikke lenger synes at avtalen tjener tyske interesser. Alle regner med at forbundskansler Adenauer er en pålitelig forbundsfelle, men han nærmer seg jo nå raskt 80 år, og selv om han er helt fast i overbevisningen om at denne politikk er den riktige for Tyskland, så ville han jo komme i en meget vanskelig situasjon hvis han nå en dag fikk en innbydelse til å komme til Moskva på lignende premisser som de som lå til grunn for forbundskansler Raabs reise til Moskva. Han ville da stå overfor et opinionspress i Tyskland selv, som ikke ville være lett å stå imot.

Vi står for så vidt – og særlig fra de vestlige okkupasjonsmakter som sitter med første hånds ansvar – ved en skillevei. Hittil har jo alle krefter vært konsentrert om å få Parisavtalene i havn, og som et ledd i arbeidet for å få Parisavtalene i havn, har en jo på vestmakthold så å si programforpliktet seg til forhandlinger med Sovjet-Samveldet så snart ratifikasjonen hadde funnet sted, og en må jo da være forberedt

på at under slike forhandlinger kan spørsmålet om samling av Tyskland bli reist i hele sin bredde. Blir det ikke reist fra noe annet hold, blir det uten noen som helst tvil reist fra tysk side, og da må vi vel tilstå at hele problemkomplekset som knytter seg til samling av Tyskland, er lite gjennomtenkt på vestmakthold. I hvert fall er ingen felles politikk lagt opp, og det er tydelig at mange motstridende interesser til dels gjør seg gjeldende, og at særskilt Frankrike inntar noe av et særstandpunkt i spørsmålet om tysk samling. Hittil har en jo nøyert seg med å sette fram kravet om frie og hemmelige valg i hele Tyskland, vel under den stilltiende forutsetning at det ville ikke russerne akseptere, slik at det hastet i hvert fall da ikke med å tenke på det som skulle følge etter de frie og hemmelige valg i hele Tyskland. Men det er nå helt på det rene, at hvis vestmaktene skulle nøye seg med å gjenta dette sitt krav, ville det ikke på noen måte tilfredsstillende vesttysk opinion. Det hovedproblem vi står overfor, er om det vil bli mulig å finne frem til et forslag til løsning av Tysklandsproblemet, som samtidig kan tilfredsstillende de vesttyske samlingsønskene og Vest-Europas og vestblokkens sikkerhetskrav. Og da blir det nødvendig – og det vil bli et av hovedemnene under forhandlingene på det forestående rådsmøte i Atlanterhavspakten – å komme til klarhet over hvor langt det er mulig å gå i konsesjoner for eventuelt å skape et program som vest-tysk og tysk opinion i det hele kan akseptere.

Vanskeligheten her – blir det fremholdt av Foreign Office spesielt – er jo det at i grunnen er det bare Sovjet-Samveldet som har noe virkelig håndgripelig å tilby Tyskland, enten det nå gjelder spørsmålet om Tysklands samling, eller det gjelder grenserevisjoner. Det er Sovjetsamveldet som i det tilfelle sitter med alle trumfer på sin hånd, for vestmaktene har jo allerede brukt de fleste av sine trumfer på forhånd da de innrømmet den tyske forbundsregjering suverenitet, som var hovedkortet de satt med på sin hånd, og dette gjør da at Moskva sitter med alle muligheter for å beholde initiativet og tvinge vestmaktene over på defensiven, mens det som jo ville være å ønske i forholdet til tysk opinion nå, var fra demokratisk vestalliert hold å stå som initiativtager og som de som brakte bevegelse i tingene.

Hvor det gjelder russernes holdning til spørsmålet om tysk samling, vet vi jo ingen ting med bestemthet, men vi kan jo resonnerer oss til visse ting. En kan vel gå ut fra – og det innrømmer selv de tyske sosialdemokrater, som ellers i dette spørsmålet jo er sterkt tilbøyelige til ønsketenkning – at oppgivelse av det kommunistiske regime i Øst-Tyskland fortøner seg som uhyre vanskelig på grunn av de kjedereaksjoner en må regne med at det ville utløse i Polen, Tsjekkoslovakia og muligens også i de andre okkuperte eller ensrettede land – de er jo ikke formelt okkupert, de andre folkedemokratiske land. Det er vel hovedgrunnen til at det er lite sannsynlig at russerne er villige til å gå med på virkelig frie valg, fordi de vet at det vil avsløre den smale basis som regimet har. At de i og for seg skulle være noe særlig sentimentale i forholdet til selve regimet og dets menn, tror jeg ikke man behøver å regne med.

Et annet moment som vel spiller en stor rolle – i hvert fall har spilt en stor rolle hittil – er Øst-Tysklands strategiske betydning. Det har jo fra sovjetisk side vært anlagt et meget stort antall flybaser der, riktignok uten moderne

drivstofftilførselsanlegg. Det er ikke, så vidt man vet, bygget «pipelines» og andre moderne tilførselslinjer for drivstoff, de baserer seg på jernbane- eller landeveistilførsel.

Ved siden av den rent strategiske betydning, som muligens nå er i ferd med å komme inn i et nytt leie på grunn av de nye våpen, er Øst-Tyskland også en kilde til råvarer av meget stor strategisk betydning. Det regnes med at omkring 80 pst. av russernes urantilførsler kommer fra Øst-Tyskland.

Det som kanskje skaper den største nervøsiteten i Vest-Tyskland, og som på den andre siden kan være et motiv for russerne til ikke å forhaste seg i samlingsspørsmålet, er at tiden jo for så vidt arbeider for Sovjet-Samveldet, som det drives en meget systematisk indoktrinering av den øst-tyske ungdommen. Jeg har hatt anledning til å se og gå igjennom en lærebok som brukes i de øst-tyske skoler, og det er en ganske rystende lesning. Det er en systematisk ensretting som ikke later Hitlers metodikk noe etter. Den er en direkte videreføring av den nazistiske metodikk for å skape en fullstendig ensidig innstilling til alle problemer, både nasjonale og internasjonale. Hvis man snakker med vest-tyskere, så er det kanskje det som oftest kommer frem, at hvis man ikke får samlet Tyskland noenlunde snart, da blir det for sent, for da vil en hel generasjon være blitt ensrettet. Og de har jo erfaring for at en tysk generasjon er nokså lett å ensrette.

Nå er det jo slik – men det er det vanskelig for tysk opinion å innrømme – at samlingen av Østerrike ikke på noen måte er noe parallell-tilfelle til en samling av Tyskland, fordi Østerrike hele tiden har vært administrert som en økonomisk og kulturell enhet trass i de fire okkupasjonssonene, mens Øst-Tyskland er blitt et kommunistisk diktatur med en sosialisert økonomi og med et helt ensrettet organisasjons- og kulturliv og, som nevnt, en helt ensartet undervisning av ungdommen.

Til syvende og sist vil vel sovjetregjeringens linje i Øst-Tysklands spørsmålet bli denne: De er oppriktig redde for tyskerne og kanskje aller mest redde for en tysk-amerikansk allianse, og også i forhold til dette perspektivet utgjør Øst-Tyskland nokså meget en hjørnestein i det russiske sikkerhetssystem. Problemet er jo bare at et russisk-dominert Øst-Tyskland gir ikke Vest-Europa noen rimelig grad av sikkerhet. Det har en altfor fremskutt posisjon, det gjør kyststripen som vi råder over, for smal.

Nå kan en på den annen side vel regne med at den bestemte opptreden som vestmaktene har vist hvor det gjelder å slutføre ratifikasjonsprosessen tross alle russiske forsøk på å forstyrre og forpurre den har gjort et visst inntrykk i Moskva, og dette inntrykket kom samtidig med at de i Sovjetsamveldet åpenbart sliter med store indre problemer både av økonomisk og av politisk art. Konsolideringen av det nye regime er etter alt å dømme ikke slutført, og at de står overfor store økonomiske vansker, innrømmer de jo nå selv åpent. Først og fremst svikter matvareproduksjonen, både kornproduksjonen og produksjonen av husdyrprodukter, og under disse omstendigheter gjør det seg vel etter all sannsynlighet blant de russiske makthavere gjeldende en frykt for nettopp i denne svakhetssituasjon å snuble inn i en katastrofe, det være seg gjennom forviklinger i vest eller i øst. Derfor

har man jo også sett at samtidig som de betoner sin solidaritet med folkerepublikken China, så har de gitt råd om tilbakeholdenhet hvor det gjelder Formosa-spørsmålet. Og dessuten kan en vel også regne med at de i Sovjetsamveldet er kommet langt nok med sitt eget arbeid, sine egne eksperimenter, med de nye våpen til at de er ganske realistiske i sin frykt for hva en krig med slike våpen vil bety. Derfor kan en se den gestus de nå gjør overfor Østerrike, som et utspill med sikte på en viss avspenning for å vinne tid. Jeg tror at en har lov til å regne med at de har bruk for en fredsperiode av en viss varighet for å mestre sine indre problemer. Men hvor langt de ut fra det ønsket om å vinne tid er villig til å gå i reelle avgjørelser i Tysklandsspørsmålet, det er det ennå altfor tidlig å ha noen sikker mening om.

Nå kan det jo stilles opp en rekke tenkelige alternativer hvor det gjelder tysk samling, og jeg går frem så å si etter eliminasjonsmetoden:

Det kan tenkes en samling med et felles Tyskland som er med i Atlanterhavspakten eller en annen vest-allianse. Det kan tenkes rent teoretisk, men i praksis er det absolutt utelukket at russerne noensinne vil godta den løsning.

Det kan også rent teoretisk tenkes en samling basert på et samlet Tyskland innlemmet i Sovjet-blokken. Det er sikkert et sovjetisk ønskemål, men det vil like sikkert bli avvist fra alle demokratiske lands side som den første løsningen ville bli avvist fra sovjetisk side.

Det kan tenkes en såkalt «Østerriksk» løsning, en samling på basis av en erklæring fra tysk side om at man vil føre en nøytral politikk. Men en direkte sammenligning med Østerrike er svært lite realistisk, det er nå en gang stor forskjell på et lite land på vel 6 millioner mennesker, som det vel er i Østerrike, og et land som bare i Vest-Tyskland har 50 millioner og i Øst-Tyskland vel 18 millioner, altså bortimot 70 millioner, i en så dominerende sentral stilling i hele Europa som den Tyskland har. Det er helt på det rene etter alle meningsyttringer som finnes, at et nøytralt Tyskland er absolutt uakseptabelt for den amerikanske regjering i hvert fall, og etter alt å dømme også for britene. En tegning nylig i et amerikansk blad er for så vidt et uttrykk for den amerikanske holdning: en russisk og en amerikansk soldat som står på hver sin side av Elben. Russeren sier: La oss gå et skritt tilbake begge to, - og dermed dumper amerikaneren i Atlanterhavet.

Så kan det tenkes en samling på basis av en sterkt væpnet nøytralitet – det som en kunne kalle den «svenske løsning». Det er jo tydelig at den foresvever den svenske regjering som en ønskelig utgang på eventuelle forhandlinger om Tysklandsspørsmålet, og den er jo også i virkeligheten akseptert – eller adoptert – av det tyske sosialdemokrati, de er begynt snakke om «Bündnislosigkeit» til forskjell fra «nøytralitet». Men den løsningen er neppe akseptabel for franskmennene, de vil være redde for et sterkt rustet frittstående Tyskland, og vil vel ikke gå med på det. Det er vel også, trass i alle erklæringer som er avgitt fra russisk side, ytterst tvilsomt om en slik løsning med et virkelig sterkt, nøytralt Tyskland er en akseptabel løsning sett fra russisk side. Dertil er de vel for redde for tyskerne i uniform. Under en samtale nylig med vår minister i Bonn, Anker, har de tyske sosialdemokraters leder, Ollenhauer, forsøkt å forklare ham at det er en viss forskjell mellom en væpnet nøytralitet og den «Bündnislosigkeit» som han forfektet, at det skulle være en

tilstand som skulle være forskjellig både fra den østerrikske (sveitsiske) og fra den svenske, men det lyktes ham ikke å gjøre det klart hvori den forskjellen bestod, og jeg har en mistanke om at det skyldes at det ikke står så særlig klart for ham selv. Man får jo det inntrykk både når man leser forbundsdagsdebattene og når man leser den sosialdemokratiske tyske presse, at det i virkeligheten råder en stor uklarhet og en nokså stor mangel på virkelighetssans i deres utenrikspolitiske tenkning, den er i høyeste grad preget av ønsketenkning. Det henger sammen med at de fornemmer så sterkt som de gjør, denne sterke samlingstrangen, og at de lar den dominere alt.

Nå er det i det siste i tysk diskusjon lansert noe som de kaller den «tredje løsning». Det er et koalisjonsparti, Det frie tyske parti, som har lansert denne tanken som et forsøk på å skape et kompromiss mellom regjeringen og den sosialdemokratiske opposisjon. Denne ordningen skulle da gå ut på at man skulle opprettholde forsvarsforbundet med vestmaktene, men tilby russerne en nøytralisering av Øst-Tyskland for å oppnå gjenforening. Men av de grunner som jeg før har nevnt, er det vel svært lite sannsynlig at russerne vil kunne godta en slik løsning. De ville jo da få hele belastningen ved å oppgi sitt regime i Øst-Tyskland med de mulige tilbakevirkninger av det i satelittstatene, uten å oppnå det som vel er deres hovedhensikt: å få amerikanerne ut av Vest-Europa.

Så kan man endelig – og det er vel det som det kanskje kan være håp om å nå frem til – tenke seg en gradvis utvikling i retning av en samling bygget på at man inntil videre aksepterer status quo, men finner frem til en modus vivendi mellom Vest- og Øst-Tyskland. Prisen for det måtte da være en viss normalisering av forholdet mellom den øst-tyske og den vest-tyske regjering, altså en viss i hvert fall de facto anerkjennelse av regimet i Øst-Tyskland, basert på de maktforhold som nå en gang eksisterer. Det er visse tegn som tyder på at en slik løsning, en slik normalisering av forholdet til det øst-tyske regime og samtidig opprettelse av diplomatisk forbindelse mellom Bonn og Moskva, ikke lenger er uakseptabel for regjeringen i Bonn.

En virkelig løsning av spørsmålet om samling av Tyskland kan vel vanskelig tenkes uten i en større sammenheng, altså i sammenheng med en europeisk sikkerhetsordning, og man kan vel sikkert regne med at tiden ikke på langt nær er moden for å nå frem til det nå i første omgang. Den amerikanske høykommissær, Conant, som siden er blitt amerikansk ambassadør i Vest-Tyskland – sa til sjefen for militærmisjonen i Berlin ganske nylig at et slikt oppgjør ikke var tenkelig på flere år enda. Men risikoen har Willy Brandt gjort oppmerksom på i en av sine seneste korrespondanser. Hvis det skal gå altfor lang tid, sier han, «er det fare for skjebnesvangre omveltninger dersom en glemmer at Forbundsrepublikken ikke er noe definitivt, men bare en del, om enn den større del, av et splittet land.»

Finnes det da noen brukbar plan som forhandlingsgrunnlag under eventuelle forhandlinger om europeisk sikkerhet? En må vel regne med etter det som har gått forut, at hvis det er slik som meget tyder på, at man fra russisk side nå er villig til å forhandle også om annet enn Østerrike, så vil det være det europeiske sikkerhetsproblemet de vil skyve i forgrunnen heller enn en tysk samling i første omgang. Det ønskelige vil være at man finner frem til et system som kan gi både

Vest-Europa og Øst-Europa en rimelig grad av trygghet, og i et slikt europeisk sikkerhetssystem kommer man ikke forbi at Tyskland vil spille en sentral rolle fordi det nå en gang ligger der det ligger, og på grunn av de erfaringer andre land i Europa, både i øst og vest, har gjort i forhold til Tyskland i løpet av de siste hundre år.

Nå, hvis en vil se på Sovjetsamveldets politikk i etterkrigsårene på mildeste måte, går det jo an å se det slik at systemet med en kjede av satelittstater er en form for sikkerhetsordning. Den er gjennomført ut fra det som den tyske Moskvaambassadør i en av sine rapporter om Tyskland og Sovjetsamveldet kalte de tre hundre prosent sikkerhetskrav. Men haken ved det er jo at dette system med et belte av satelittstater ikke gir Vest-Europa noen sikkerhet, men gjør Vest-Europa til den tynne kyststripen på det eurasiske kontinent som det er i dag, og som skaper alle våre sikkerhetsmessige problemer. Men selv om en altså ikke kan akseptere et slikt belte av satelittstater som noen tilfredsstillende løsning på sikkerhetsproblemet, må en jo ikke se bort fra at Sovjet-Samveldet har et reelt krav på sikkerhet, og at dets trang til sikkerhet, dets ønske om sikkerhet, er ekte nok.

Det var vel bakgrunnen for daværende statsminister Churchill da han holdt sin tale 11. mai 1953, hvor han nevnte «kongstanken fra Locarno». Det han hadde i tankene – han utformet det jo ikke nærmere, men det han antagelig hadde i tankene – var vel ikke bare en garanti for Sovjet-Samveldets territoriale integritet, men en garanti som omfattet hele den nåværende ordning i Øst-Europa. Man kan ga ingen antydning da og har ikke gitt det siden, og det er heller ikke fra britisk hold gitt noen antydning om hvilke grenser en eventuell ny Locarnoavtale skulle garantere. Locarnoavtalen var jo vesentlig en avtale nettopp om en garanti av bestemte geografiske grenser.

Denne tanken om en europeisk sikkerhetsavtale ble jo siden tatt opp av forbundskansler Adenauer i september 1953, og han lot også til å gå ut fra den forutsetning at hele Øst-Europa måtte aksepteres som sovjetisk interessesfære frem til Oder-Neisse-linjen. Omtrent samtidig, også høsten 1953, tok nåværende utenriksminister Spaak i Europarådet til orde for en ordning på grunnlag av nøytralisering av visse deler av Europas landområde på begge sider av Tysklands østgrense.

Den sovjetiske reaksjon på Churchills tale 11. mai 1953 var jo relativt velvillig, og vi vet jo nå at det med utgangspunkt i den talen siden kom til en viss korrespondanse med daværende statsminister Malenkov, men selv om deres reaksjon var velvillig, tok russerne bestemt avstand fra selve ordet Locarno. Den 26. mai 1953 skrev Pravda at forutsetningen for en samling av Tyskland, må være oppgivelse av planene om Europahæren, og en samling av Tyskland var nødvendig for å finne frem til en europeisk sikkerhetsordning.

I en note av 26. november 1953 gikk så Sovjet-regjeringen i prinsippet inn for et nett av intereuropeiske avtaler med territoriale garantier. I den noten la de hovedvekten på *europeiske*, avtale med De Forente Stater var overhodet ikke nevnt. En måtte da se det som et ledd i deres bestrebelser på å forsøke å skyve De Forente Stater ut av Europa, og det samme var jo også tilfelle med det forslag

utenriksminister Molotov la frem 10. februar 1954 under eller umiddelbart før Berlinerkonferansen, var det vel. Det skulle inngås en europeisk sikkerhetsavtale, åpen for alle europeiske men ikke for uteneuropeiske stater. Den skulle bygges på en gjensidig ikke-angrepsforpliktelse og en gjensidig plikt til å bistå hverandre i tilfelle av et angrep utenfra. Den skulle inneholde forbud mot avtaler som var rettet mot innholdet i den nye sikkerhetspakten. De Forente Stater og Folkerepublikken China skulle få anledning til å sende observatører til paktens fellesorgan, og denne sikkerhetspakt skulle vare i 50 år.

Vestmaktens selvfølgelige reaksjon var jo å avvise denne plan som et plumpt forsøk på å torpedere både Europahæren og Atlanterhavspakten, uten at det ble gitt noen antydning om avvikling av det militære samarbeidet i Øst-Europa i det hele tatt. Bidault sa det slik at forslaget tar sikte på å nøytralisere ikke bare Vest-Tyskland, men hele Vest-Europa i 50 år.

Så etter avslutningen av Berlinerkonferansen, i en note av 31. mars 1954, gjorde russerne en viss endring i sin holdning. De sa seg villige til å diskutere mulighetene for at De Forente Stater kunne slutte seg til den sikkerhetsordning for Europa som de hadde foreslått under Berlinerkonferansen, og de foreslo i den sammenheng at Atlanterhavspakten skulle utvides slik at den også omfattet Sovjet-Samveldet. De hevdet at denne løsning ved siden av et effektivt kollektivt sikkerhetssystem for Europa, kunne gi grunnlag for en avspenning.

Det forslag ble jo ikke tatt særlig alvorlig på noe hold i den vestlige verden, av gode grunner. Det ville jo totalt forandre hele Atlanterhavspaktens karakter, og karakteren av samarbeidet innenfor den.

I verdenspressen har det jo i de seneste ukene, særlig med utgangspunkt i det russiske utspillet overfor Østerrike, vært spekulert svært meget på om ikke det russerne i virkeligheten nå har i tankene, er å få etablert en sone av nøytrale bufferstater tvers gjennom Europa, altså med Finland og Sverige i nord – og etter den virksomhet som utfoldes fra Sovjet-ambassaden her i byen har de et sterkt ønske om at Norge også skulle slutte seg til dette område i nord – et nøytralt Østerrike, og mellom et nøytralt Norden og et nøytralt Østerrike, et nøytralt Tyskland, og så videre sydover Sveits og Jugoslavia, også i en nøytral mellomstilling. Og en spør seg jo selv om muligens Gromykos noe uventede besøk i Stockholm kan ha stått i sammenheng med slik planer. Vi har ikke fått vite noe om at slikt har vært på tale, det har vært sagt at det var en ren høflighetsvisitt, at ingen storpolitiske problemer ble bragt på bane utover det at han ønsket og fikk en fornyet forsikring fra den svenske regjering – både fra den svenske statsminister og den svenske utenriksminister – om at de ikke hadde noen hensikter i retning av å endre sin alliansefrie linje.

Det er den britiske regjering som har bedt om at problemet med Europas sikkerhet skulle stå som et eget punkt på dagsordenen for det kommende utenriksministermøtet i Atlanterhavspakten, og vi forsøkte derfor gjennom ambassaden i London å få tak i om de siden Berlinerkonferansen og siden Eden der la frem sin såkalte Eden-plan for Europa, har gjort seg noen videre tanke om eller er kommet til noen nærmere utformning av retningslinjer for noe sikkerhetssystem,

men med helt negativt resultat. Vi har fått høre at noe bestemt forslag tenker de ikke å komme med, men de mener at man nå bør ha en diskusjon for å starte et skikkelig arbeid med dette problemet, uten at det er gitt noen antydning om på hvilket grunnlag det hele skulle tas opp.

Til avslutning kan jeg vel bare si at nå, etter at Parisavtalene er ratifisert og Vest-Tyskland blir medlem av Atlanterhavspakten, står vi på mange måter ved et vei-skille. Mulighetene er nå lagt til rette for tysk gjenopprustning innenfor rammen av Vestens sikkerhetssystem og med et bestemt tak over hva de skal ha anledning til å holde av militære styrker. En fredstraktat for Østerrike later til å være innenfor rekkevidde, men det viktigste er vel at det er så mange indikasjoner som der er på at Sovjet-Samveldet nå har et reelt ønske om å komme til forhandling. For så vidt har de senere måneders utvikling ikke bekreftet de antagelser som på mange hold gjorde seg gjeldende dengang Malenkov ble fjernet, at dette innvarslet en skarpere politikk. Der vil jeg gjerne innskyte at det er blitt nesten en klisjé å snakke om Molotovs tale ved den anledning som en usedvanlig skarp og aggressiv tale. Jeg har lest den flere ganger meget omhyggelig, og jeg kan ikke se at den er noe mer skarp og aggressiv enn tidligere taler. Den er kanskje mer ideologisk betonet enn mange av hans tidligere taler, men noe spesielt aggressivt kan jeg ikke finne i den sammenlignet med tidligere taler, og utviklingen siden dengang tyder jo ikke på noen skjerping. En må vel ha lov til å si med et tysk ordspill som ble brukt overfor minister Anker: «Ein Raab macht keinen Sommer», men det er vel mulig at vi i hvert fall står overfor noe av et klimaskifte. Det er vel ingen grunn til å vente store resultater, bortsett fra Østerrike, i nær fremtid, og vi kan vel også ganske trygt regne med at vi fortsatt vil få bruk for all den tålmodighet vi kan mobilisere, men det er vel også viktig at det fra vestalliert hold nå blir vist ikke bare fasthet, som vi har vist til fulle, men også en viss smidighet, for å få undersøkt til bunns om det er muligheter for nå å få en viss løsning på noe av motsetningsforholdet. Hvordan man skal tenke seg det, er det nesten ikke råd å spekulere over. Det har vært antydning at man kunne ta sikte på en avtale på grunnlag av status quo med et delt Tyskland, men med en viss begrensning av de militære styrker både i Østsonen og i Vestsonen, hvor man da eventuelt kunne være villig til å gå ned noe under det tak som er lagt gjennom Brysselavtalen for å oppnå en tilsvarende begrensning i øst. Problemet der som alltid når man står overfor avtaler med Sovjetregjeringen, er jo hvordan det skal kontrolleres, hvordan man skal sikre seg at det virkelig etterleves i praksis.

Vi kan vel trygt regne med at under de forhandlinger som nå etter all sannsynlighet forestår, vil det være et hovedmål for sovjetisk politikk å så all den splid de kan mellom Vestmaktene og spesielt da mellom De Forente Stater og Europa, og også mellom Frankrike og de andre Vestmaktene, og der må det fortsatt være et hovedmål for de vestalliertes politikk, og vi må bidra til det i den mon vi har noen innflytelse, å opprettholde den enighet og den styrke som vi vel nå har lov til å si har ført frem til en situasjon hvor vi må regne med at det finnes visse muligheter for forhandlinger. Det har jo vært tanken bak vår politikk hele tiden, og nå ser det ut som om visse muligheter åpner seg, og da må vi i hvert fall sørge for at vi

innretter oss slik at det ikke er vi som forspiller noen av de muligheter som måtte være til stede.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for hans redegjørelse. Det spørsmål som vel egentlig foreligger for oss, er hvilken stilling vi skal ta eller vi ønsker at utenriksministeren og Regjeringen skal ta til disse spørsmål som kommer opp på A-paktens rådsmøte nå i Paris. Det er jo her selvsagt uhyre vanskelig å gå i detaljer, men en viss antydning av i hvilken retning man ville det skulle gå, er det vel mulig å gi.

Er det noen som forlanger ordet?

Wikborg: Det er klart at fra vårt synspunkt sett må det som er det viktigste av alt være å vinne tid, at freden kan vinne så mye tid som mulig i håp om at det skal skje visse endringer innenfor Sovjet selv. Og ut fra det syn mener jeg at det alltid må være i vår interesse å prøve alle muligheter for avspenning.

Jeg er helt enig i det utenriksministeren sa om at en litt større smidighet kanskje vil være på sin plass. Det er bare det at hele opplegget ser umulig ut, fortøner seg som umulig. Jeg kan f.eks. ikke skjønne at det er mulig å få det amerikanske senat med på status quo etter hele den stilling de har inntatt til f.eks. de baltiske stater. Og det er vel ikke andre alternativer som framstiller seg som realistiske enn dette med en langsom bedring av forholdet mellom Øst-Tyskland og Vest-Tyskland, det er jo det eneste som har chance for å kunne gjennomføres. Og det står for meg som om alle de andre alternativer i all fall i dag fortøner seg som umulige. Men vi har jo sett på det østerrikske problem som temmelig umulig like til det plutselig løste seg. Så for meg står det som dette å vinne tid er det viktigste for vår utenrikspolitikk.

Ellers er det vel kanskje så i vurderingen av hele dette spørsmål om den russiske helomvending overfor Østerrike at de var vel kanskje redde for at verre ting kunne skje, for at Østerrike kunne bli knyttet nærmere til tyskerne, og at de ville komme dette i forkjøpet.

I det hele tatt, å forstå hva som foregår i de russiske sinn, er ikke lett, men vi har jo nå, en del av oss, etter tur vært under behandling av Arkadjev, og det er jo tydelig at de med alle midler – vesentlig plumpe midler – forsøker å overbevise oss som at vi må gå ut av NATO, og at det som de tar sikte på der, må være en slags nøytral sone. Men det som står for meg som noe vi for vår sikkerhets skyld overhodet ikke kan gå med på, er at USA skulle ut av Europa. Det er et hovedpunkt for oss. Det må vi holde på, og samtidig vise så stor smidighet som mulig. Og frem for alt: la freden få en chance på lengst mulig åremål.

Hambro: Jeg har ingen ting å tilføye til det utenriksministeren har uttalt her. Han har jo ikke forelagt noe «hard and fast» program for den norske utenriksministers opptreden på konferansen, men han har gitt oss et inntrykk av at han vil være iakttagende og avventende, og i den hovedlinje tror jeg vi alle er enige.

Jeg tror vi alle også er enige i, som hr. Wikborg nu uttalte, at en viss smidighet fra vestmaktens side vil være ønskelig.

Vanskeligheten er jo ofte den at rent prinsipielt tar USA, særlig i United Nations, avstand fra alt som kommer fra russisk side, selv om det er ganske beskjedent og ganske fornuftig, og at det kunne være mulig og ønskelig å få en viss mer markert forsiktighet på det felt. Men det er jo uhyre vanskelig å belære amerikanerne og særlig de som sitter i det amerikanske senat. Det er ingen tvil om at det er en kilde til politisk uro. Men noe «Educational program» for amerikanerne må vi jo avholde oss fra å legge frem, hvor ønskelig det enn kunne være. Så jeg tror det som er angitt fra utenriksministerens side, ganske naturlig må være våre ønskemål og vår innstilling.

Jeg vil gjerne spørre om én ting: Har utenriksministeren fått noen fortrolig meddelelse om innholdet av Gromykos samtale med Undén og eventuelt med Erlander? Eller betyr det nordiske samarbeide at svenskene kan føre sine samtaler med russerne og eventuelt med andre uten at vi blir helt og fyldestgjørende informert om dem? Det tror jeg ville interessere oss alle å få vite noe om.

Utenriksminister Lange: Jo, jeg har fått både fra utenriksminister Undén og fra statsminister Erlander opplysninger om samtaler. Det var i begge tilfelle samtaler som varte en times tid, hvor omtrent halvparten av tiden i all fall i samtalen med utenriksminister Undén gikk med til at Gromyko holdt foredrag om det russiske standpunkt i nedrustningsspørsmålet som ikke bragte noe som helst nytt, og hvor resten av samtalen artet seg som en alminnelig samtale om den internasjonale situasjon og uten at noe konkret problem overhodet ble tatt opp ut over dette, som han også hadde gjort til hovedinnholdet i sin samtale med statsminister Erlander, at han ga uttrykk for en viss uro for om det skulle være noen endring i Sveriges holdning. Men selv i den sammenheng nevnte han ikke det som han sikkert hadde i tankene, han nevnte ikke Trondheimsleden med ett ord under noen av samtalerne. Så der har Undéns bryske avvisning av den sovjetiske ambassadør da han tok det opp for et år siden, hatt sin virkning. Det ble overhodet ikke berørt.

Formannen: Jeg vil bare si ganske kort at akkurat som de andre talerne, er jeg enig i det opplegg som utenriksministeren gjorde. Vi må vel nå kunne regne med at det vil komme til en firemaktskonferanse en gang i løpet av enten sommeren eller høsten, og Paris-møtet er vel ment som den første drøftelse av opplegget til en slik firemaktskonferanse.

Utenriksministeren sa at vestmaktene skal vise fasthet, som man hittil har gjort, men også smidighet. Jeg vil si som min oppfatning at hvis man fra norsk side skulle insistere på noe, måtte det være på smidighet og på at man her søker fram til forhandlinger, og forhandlinger som er positivt og reelt ment og som ikke bare er lagt opp som en manøvre, fordi det vil så alt for ofte avsløres i særdeleshet av opinionen i Tyskland.

Jeg tror også det ikke kan være noen tvil om at vi står i en vanskelig situasjon. Ratifikasjonsprosessen er gjennomført. Forsåvidt står vi i en bedre

forhandlingsposisjon. På den annen side er det klart at det tyske problem vil bli mer presserende enn noen gang før. Det er et åpenbart omslag i tysk opinion, hvor man nå først og fremst er innstillet på samling av Tyskland. Man kan bare tenke seg at hvis Adenauer fikk et tilbud om å komme til Moskva og forhandle – i hvilken situasjon ville han komme også hvis han sa nei? Dertil skal man merke seg en ting, og det er at Vest-Tyskland er suverent. Det kan avgjøre slike ting selv.

Jeg vil si for mitt vedkommende at jeg er meget ubehagelig berørt ved de tendenser som man nå ser fremstå i Tyskland selv. De er til en viss grad allerede begynt å ta suvereniteten på forskudd, og jeg tror nok de ikke blir så lett å ha med å gjøre heretter.

Jeg vil for min egen del – uten at jeg mener utenriksministeren skal gjøre dette på A-paktens rådsmøte – gå så langt at jeg ville overveie, man kan kalle det, nøytralitet eller alliansefrihet, eller hva det kan være, innenfor rammen av et europeisk sikkerhetssystem. Jeg ser ikke noen løsning en annen vei. Hvis Tyskland skal være med i A-pakten på de nåværende premisser, så er det klart at Tyskland vil bli delt, og da vil man stadig ha presset fra Tyskland for å bli samlet, og man gir Sovjet-Samveldet til stadighet den fordel å kunne komme med det ene mer fristende tilbud etter det annet om samling av Tyskland, så man setter seg i en meget vanskelig situasjon. Det må være mulig med den sum av ekspertise og det hele som vestmaktene representerer, å finne fram mot noe som skulle være en brukbar løsning. I alle tilfelle: i dette begrep at man skal være smidig, legger jeg at man må ikke på vestmakthold helt bastant til å begynne med utelukke også en slik løsning.

Enten man nå tror på disse forhandlinger eller ikke tror på dem, må man være ganske klar over at de vil ha en enorm innflytelse på tysk opinion. Det blir spørsmålet om hvem det er som har ansvaret for at Tyskland ikke blir samlet, er det Sovjet eller er det vestmaktene? Og det gjør det nødvendig at vestmaktene her strekker seg så langt som overhodet mulig.

Selvik: Det var nærmet et par spørsmål. Når man sier at Vest-Tyskland blir suverent, gjelder vel det bare i forholdet til vestmaktene. I forholdet til Sovjet-Samveldet og til østblokken kan man vel ikke betrakte det som noen suveren stat med en suveren stats rettigheter, så lenge de ikke har anerkjent det. Men dette forhold vil vel likevel medføre en viss forandring. Hittil har jo vestmaktene høykommissær utøvet en slags formidlende kontakt i forhandlinger om praktiske spørsmål med Sovjet, men nå vil de vel bli avskåret fra å gripe inn, slik at på sett og vis vil det tvinge seg fram et visst behov for en normalisering mellom Vest-Tyskland og Sovjet-Samveldet, og der får vel tyskerne en viss handlefrihet uten at vestmaktene kan gripe inn.

Det var det ene, og det annet er det som hr. Finn Moe nå nevnte om en Europaløsning, en Locarno-løsning, slik som det var fremme for et par år siden. Det er uhyre vanskelig å tenke gjennom, men de fleste av oss har vel i likhet med hr. Finn Moe famlet en del omkring dette spørsmålet. Men jeg vil spørre: Om man skulle innlate seg på drøftelse av en slik løsning, måtte det vel være en absolutt forutsetning at man nådde fram til resultater i de nedrustningsdrøftelser i FN som

har pågått i så mange år og som har låst seg fast gang på gang. Det var nettopp i den forbindelse jeg ville spørre utenriksministeren om han i få ord kunne gi oss et indikativ om hvorledes det spørsmål står i øyeblikket i den underkomite av nedrustningskommisjonen som har sittet sammen en tid, om vi kunne få noen peiling på det som der har foregått.

Kjøs: Jeg synes det er både interessant og gledelig å kunne konstatere at den politikk som er ført av A-paktens stater i fellesskap, har ført frem til at forhandlingsmuligheter nå åpner seg, og videre å konstatere at de kategoriske uttalelser som kom fra Sovjet om at enhver mulighet for forhandling ville være stengt når Paris-avtalene var undertegnet, viser seg ikke å slå til. Jeg synes det er grunn til å peke på det, da det viser at den målbevisste politikk og den fasthet som er vist hittil, har ført til det resultat som vi ønsket, nemlig at vi skulle komme fram til å kunne føre forhandlingene på noenlunde like vilkår.

For øvrig har jeg ikke stort å føye til det utenriksministeren har sagt. For min del ser jeg det slik at man bør overveie alle de muligheter som er til stede. Men det er ett punkt som jeg allikevel gjerne vil ha nevnt, som forsåvidt utenriksministeren også selv nevnte, nemlig at vi må ikke se bort fra at den kyststripen som vi har igjen til å forberede vårt forsvar i, kan bli for smal. Eller for å si det på en annen måte: Vi må ikke se bort fra vår egen sikkerhet under den elastisitet som skal vises, for ellers blir det faktisk for lett å skyve oss ut i Atlanterhavet.

Jeg synes det kan være meget rimelig at dette er et moment som både Amerika og England kan komme til å tillegge en meget betydelig vekt, og da mener jeg det er grunn for oss til å se med forståelse på det, for det er i høyeste grad i vår interesse at det momentet blir påaktet.

Utenriksminister Lange: Vest-Tyskland får nå sin suverenitet, og de tre høykommissærer blir ambassadører akkreditert en suveren vest-tysk regjering. Forsåvidt vil det behov melde seg, som hr. Selvik nevnte, for å finne nye former for kontakt med Sovjet-Samveldet hvor det gjelder selve de vest-tyske problemer. Det er som ledd i Paris-avtalene en særordning for Berlins vedkommende. For Berlin fortsetter okkupasjons-regimet, og i Berlin sitter fortsatt også de vest-allierte kommandanter, slik at der kan tas kontakt mellom de vest-allierte og russerne. Men for hele det vest-tyske område bortfaller den formidler-rolle som teoretisk mer enn praktisk de tre vestlige høykommissærer har kunnet spille. Den har vært svært teoretisk, fordi russerne har jo nektet å anerkjenne Vest-Tysklands eksistens, på samme måte som man fra vest-tysk side og også fra vår side har nektet å anerkjenne Øst-Tyskland som annet enn en okkupasjonszone.

Hvor det gjelder nedrustningsspørsmålet, er det vi har fått vite fra underkomiteens forhandlinger i London, svært lite oppmuntrende. Det opprinnelige utspill fra Gromykos side da forhandlingene begynte, betydde et tilbakeskritt i forhold til det Visjinski stilte i utsikt, og som dannet grunnlaget for det enstemmige vedtaket i FN's generalforsamling. Gromyko påberopte seg direkte gjennomføringen av Paris-avtalene som grunnen til at russerne falt tilbake på sine tidligere

standpunkter og ikke kunne opprettholde de konsesjoner som de hadde antydnet. Men i løpet av de ukene hvor det har vært forhandlet, har allikevel russerne beveget seg videre i retning av Visjinskis standpunkt fra i fjor høst. Så man kan vel oppsummere det slik at man er akkurat like langt som man var under generalforsamlingen, men heller ikke et skridt lenger.

Til det hr. Kjøs sa, har jeg bare en liten merknad. Jeg tror det er nokså viktig å være klar over at det som ble sagt om forhandlinger fra russisk side, var at hvis Paris-avtalene blir ratifisert, vil all mulighet for forhandling om samling av Tyskland være stengt, men de sa ikke all mulighet for forhandling. Og det som blir spennende nå, hvis man kommer til forhandlinger, er å se om de også har snudd om der som de har snudd om i det østerrikske spørsmål. Det er jo meget mulig de sier: vi er villige til å forhandle, men ikke om samling av Tyskland. Vi er villige til å forhandle, men på basis av status quo i Tyskland og se å finne fram til en viss normalisering der. Og det kan tenkes at de gener som det øst-tyske regime har gjennomført i forholdet til Berlin, har tatt sikte på å skaffe seg visse ting som de kan gi fra seg igjen under forhandlingene, så de står som de der har gjort innrømmelser for å få i stand en viss normalisering i forholdet mellom Vest-Tyskland og Øst-Tyskland.

Jeg er helt enig i hr. Kjøs' understrekning av at det er en smal kyststripe vi lever på, og det som er min store betenkelighet ved en løsning som den formannen har antydnet, er at etter alle uttalelser som hittil foreligger fra militært hold innenfor Atlanterhavspakten, vil en slik løsning tvinge oss tilbake til det som man på amerikansk hold kaller det perifere forsvar. Det vil tvinge alle landstridskrefter og alle taktiske luftstridskrefter ut av det kontinentale Europa, og hele Europas forsvar må da baseres på atomvåpen fra baser i Nord-Afrika, i Spania og i Storbritannia. Og de psykologiske tilbakevirkninger av det at amerikanernes fysiske nærvær på denne kyststripen opphører, tror jeg ikke man skal undervurdere.

Langhelle: Det som vel er det sentrale problemet nå i tiden fremover, blir egentlig Tysklands stilling. Og det bekymringsfulle er at tanken om det perifere forsvar begynner å vinne innpass i Tyskland. Mens tyskerne hittil som amerikanerne og andre har ment at det fremskutte forsvar var i tyskernes interesse, så er det nye som er kommet fram, at de i virkeligheten mer og mer går over på det perifere forsvar.

Dette memorandum fra oberst v. Bonin som vakte stor sensasjon da det ble offentliggjort i Der Spiegel, tar nettopp sikte på det perifere forsvar. Han mener at Gruenthers divisjoner skal stå bak Rhinen, og så skal det i Tyskland selv i et belte av fem mil langs grensen stå tyske divisjoner. Det skal ha flere formål; bl.a. skal det så lenge Tyskland er delt, berolige russerne, men om muligheten åpner seg for en samling av Tyskland, så skal det at det ikke er allierte styrker øst for Rhinen, gjøre det lettere.

I hans plan ligger vel klart – der har riktignok sosialistene vært forsiktige med å alliere seg med hans syn – det som kalles for Bündnislosigkeit, som vel svarer til svenskenes alliansefrihet.

Der er naturligvis problemet at Vesten har spilt ut sine trumfer, suverenitet og dollar, mens det nå er den annen part som kan spille ut og lokke med en «østerriksk» løsning. På den annen side er det klart at vanskelighetene for en samling må være ganske store. Det er spørsmål om både de nasjonaliserte industrier i Øst-Tyskland, det er det som utenriksministeren nevnte om det oppdragelsessystem som er oppbygget i Øst-Tyskland, og det er spørsmålet om folkepolitiet, som jo er den form for forsvar som er bygget opp der. Alle disse tre ting vil naturligvis i seg selv gjøre problemet vanskelig.

Hvis jeg ganske kort får lov å si det som var min tanke etter å ha hørt på utenriksministerens redegjørelse, må det være at det Vestens diplomati nå må ta sikte på som sin hovedoppgave, er å etablere et godt, intimt og tillitsfullt samarbeid med de tyske myndigheter. Jeg tror at Adenauer selv er oppriktig interessert i en integrering, men fordi andre strømninger nå går i en annen retning, må det etableres et tillitsfullt samarbeid med tyske myndigheter. Det er en helt sentral oppgave, slik jeg ser det, for det vestlige diplomati.

Formannen: Jeg vil bare for mitt vedkommende si til det som ble sagt om det standpunkt jeg hevdet, at jeg er fullstendig enig i at man skal ta strategiske hensyn med i spillet. Men jeg må si at jeg har et sterkt inntrykk av at vestmaktens utenrikspolitikk har kanskje vært litt vel meget strategisk preget i de senere år. Der må jo foretas en avveining. Hvis man altså ut fra strategiske hensyn insisterer på at Tyskland skal være delt, eller insisterer på at en politikk som har til resultat at Tyskland blir delt, løper man jo ganske enkelt den fare at man taper hele Tyskland. Så her må det foretas en avveining. Hvis dette at man fører en politikk som opprettholder Tysklands deling, skaper delvis en voldsom motstand selv i de kretser som ellers sogner til Vesten, og ellers gir støtet til en tysk nasjonalisme som går tilbake til de gamle tanker som ikke ligger dem fjernt, nemlig å slutte allianse med Sovjet, vel, så har man oppnådd akkurat det man fryktet for.

Smitt Ingebretsen: Det er klart at man fra Vestmaktens side må bestrebe seg på å komme frem til en ordening som kan virke avspennende i verden, det sier seg selv. Men jeg tror man skal være nokså varsom med å betrakte det som nå skjer som en egentlig klimaforandring. Det kan også være en fortsettelse av det gamle spenningsforhold, men under nye former, en psykologisk krigføring fra russisk side. Den imøtekommenhet som er vist overfor Østerrike, inneholder to meget vesentlige momenter. For det første det som naturlig springer i øynene, at de innfører dette nøytralitetsbegrepet midt i Europa. Det er en strategisk fordel for russerne. Men dessuten fører det til – det er også blitt understreket av utenriksministeren – at det skaper uro og usikkerhet i Tyskland. Tyskerne ser at Østerrike har kunnet få i stand en ordening, russerne har altså gått med der, og så begynner det å arbeide i opinionen: Kan ikke vi også få en ordening på denne basis? Men dette forandrede forhold fra russernes side overfor Østerrike, behøver ikke å være, som jeg sa, en klimaforandring, en vår, og det er alltid farlig hvis man tror våren er kommet mens telen ennå sitter tykk i jorden, man kan komme nokså ille ut hvis man lar seg narre

av det. Derfor tror jeg man skal være meget varsom med å tillegge det som nå skjer for stor betydning i så måte. Man må være klar over at vel er Parisavtalene ratifisert, men, som det også ble understreket av utenriksministeren, det er meget langt frem til det tidspunkt at de tyske divisjoner står samlet, og utgjør en integrerende del av Vestens forsvar. Der er utrolige muligheter til stede for å ødelegge betydningen av den ratifikasjon som har funnet sted, og hvis man ensidig fra vesteuropeisk side innretter seg på at her skal man, jeg hadde nær sagt, a tout prix, komme til en forståelse, og innkasserer den forandrede holdning overfor Østerrike fra russernes side som en slags seier for en forståelsespolitikk i Europa, så tror jeg man kan komme til å oppleve at man en vakker dag ser seg selv sittende på den smale kyststripen med all den uhyggelige risiko som ligger i det. Jeg tror man skal ta meget kaldt på disse tingene og overveie nøye om det er en klimaforandring eller om det bare er et nytt forsøk i den psykologiske krigføring som har vært ført siden selve krigshandlingene sluttet, stadig på ny, og stadig i forskjellige varianter, og innrette seg på at det er mulig at dette bare er en ny variasjon av den samme politikk som man har stått overfor og som vi har mobilisert overfor til denne dag.

Langhelle: Jeg vil bare få si til hr. Smitt Ingebretsen at det som skaper *min* bekymring i den nåværende situasjon, er ikke den klimaforandring som måtte ha funnet sted fra russernes side, men det er den klimaforandring som synes å inntre i Tyskland.

Smitt Ingebretsen: Får jeg til det si at det ene er en følge av det andre. Det som man nå merker til stemningsforskyvninger i Tyskland, er etter min mening den første frukt som russerne høster av sin nye variant av den politikk de fører.

Formannen: Men ikke desto mindre er den der.

Konrad Knudsen: Var den særlig fremtredende ved det siste tyske valg? Jeg synes ikke det.

Formannen: Jeg kan bare nevne en slik ting som at der ble for en tid siden holdt en konferanse mellom tyske parlamentarikere og andre, i Kønigswärter i Tyskland, hvor man drøftet disse problemene på fri basis, og engelskmennene kom jo hjem, fullstendig forferdet over praktisk talt en enhetsfront som de hadde møtt på denne konferansen, og som hevdet at nå var Tysklands samling det primære.

Smitt Ingebretsen: Må jeg få lov til å si at Tysklands samling har for tyskerne vært det primære fra første stund. Over alt hvor man har møtt tyskere, har de alltid snakket om Tysklands samling. Og på den konferansen som ble holdt i Hamburg i 1951, var jo det dominerende argument og det dominerende problem Tysklands samling, og det vil det selvfølgelig være fremover også. Det er ikke noe nytt, det er bare mer eller mindre fremme i dagens aktuelle debatt. Men det har vært

der bestandig, og det kommer aldri til å bli anderledes heller, inntil den dag da Tyskland virkelig er samlet.

Formannen: Den endring som altså er inntrådt i spørsmålet om Tysklands samling nå, det er at tyskerne nå vil at Vestmaktene eventuelt skal gjøre konsesjoner for å få denne samlingen til. Når selv Adenauers pressesjef går så langt som at han sier at det er klart at vi har ikke bundet oss for evig og alltid til opprustning – enten han mener det eller ikke – så er jo det bare et tegn på hvordan stemningen nå er.

Bøyum: Det må vel vera rett å vera merksam på at dei nyleg har hatt eit val der nede, og at dei seinare er komne litt i kok, at taktiske omsyn har spela inn i mykje av det som mange har sagt der nede òg, og at om Adenauer har sagt noko som tenderar bort imot større, ja – venskap, og større forhandlingsvilje overfor russarane, så kan ein vel kanskje ikkje ta det så altfor høgtideleg. På den andre sida er eg samd i det synet utanriksministeren gav uttrykk for fullt ut, og for min del, eg ser det slik at det er rett. Men eg ser det på den andre sida slik at det aller viktigaste no, det blir vel det å vega desse to ting mot einannan, det å få beholda Tyskland i det vesteuropeiske fellesskapet, og det å gje så mykje konsesjonar – eller berre så mykje – som ein er nøydd til for å greia det. For meg står det slik at det vesteuropeiske fellesskapet no, det er det avgjerande viktigaste, det må vi prøve å få berga, eg hadde nær sagt, for einkvar pris. Skulle det bli slik som eg skjønna hr. Moe var inne på, at også Vest-Tyskland skulle bli ei nøytral sone, då er eg livande redd for at då har vi spela korta våre uhyre dårleg, det trur eg kan bli ein fårleg ting, mykje fårleg. Men det er nett det som er problemet – korleis skal vi no greia å få Tyskland med i fellesskapet her i Vest-Europa utan å gje for mykje konsesjonar? Det er det ingen av oss som kan svara på i dag, det kan ein berre svara på når ein ser korleis forhandlingane går etter kvart, ingen kan ha noka meining om det, sjølv ikkje England. Men no får utanriksministrane prøva å gjera det beste dei kan, naturlegvis.

Vatnaland: Eg har ikkje noko serleg å merka til dei synsmåtar som utanriksministeren her gav uttrykk for. Eg er samd i det som har vori sagt her, at ein bør driva ein politikk på dette området som gjer det mogeleg for oss å vinna tid, og eg kan òg vera samd i det som har vori sagt når det gjeld å vera smidig. Dersom eg ikkje hugsar feil, uttrykte utanriksministeren det slik til slutt at det galdt om for Vestmaktene ikkje berre å visa fastheit, men også å driva ein smidig politikk, og det har han vel full rett i. Men eg vil berre seia for min del at ein bør ikkje prøva vera så smidig at det utåt gjev uttrykk for at ein ikkje er like fast som før. For eg ser det slik som òg andre har gjevi uttrykk for her, at den fastheit som Vestmaktene har vist, er det som har brakt det fram til – anten det no er ei klimaforandring eller ein endra taktikk – at russarane i dag ser at dei ikkje kjem fram etter den tidlegare lina.

Eg er samd med hr. Smitt Ingebretsen i at det som det i røynda gjeld om, det er å vurdera dette klart og nøkternt, og ikkje vera smidig til overmål. Eg skjønar at formannen her ikkje er fri for at han har litt avvikande meining om ymse ting,

samanlikna med det som utanriksministeren gav uttrykk for, men der må eg seia at eg er heilt sand med utanriksministeren.

Formannen: For at det skal være helt klart hva jeg har sagt, så sa jeg at jeg ville ikke avvise muligheten for et nøytralt Tyskland innen et europeisk sikkerhetssystem.

Smitt Ingebretsen: Får jeg lov å spørre hva meningen er med dette begrepet?

Formannen: Der kommer vi inn på detaljene, men man kan jo tenke seg den tanken som Churchill fremkastet om et Locarno.

Harald Torp: Får jeg lov til å spørre om det betyr at vi i tilfelle skal gi slipp på Atlanterhavspakten?

Formannen: Nei.

Harald Torp: Men et nøytralt Tyskland kan ikke komme til å stå i Atlanterhavspakten.

Formannen: Nei, men det kan f.eks. gis garantier for at i det øyeblikk der skjer noe med Tyskland, rykker Atlanterhavspaktens tropper inn. Og jeg vil jo også få lov til å si at når en erfaren statsmann som Churchill fremkaster en slik tanke, er den åpenbart ikke grepet helt ut av luften.

Utenriksminister Lange: For min del kan jeg vanskelig tenke meg en løsning med et nøytralt Tyskland uten som ledd i et oppgjør som også omfatter en virkelig internasjonal nedrustning under virkelig effektiv kontroll. Jeg tror det er der nøklen ligger. Så lenge vi ikke har en virkelig effektiv kontrollert internasjonal nedrustning, må de strategiske synspunktene komme til å spille en ganske avgjørende rolle.

Formannen: Men jeg må få lov å si at der ligger igjen muligheten for Vestmaktene til å si: All right, vi skal akseptere tanken om et nøytralt Tyskland, hvis vi samtidig får en nedrustning. Det er noe som visse franske, i all fall Jules Moch og flere, har vært inne på. Det er altså mangfoldige muligheter når man bare vil arbeide alvorlig med hele dette problem, og det er bare det jeg mener at denne – i særdeleshet amerikanske – holdning som sier at vi vil overhodet ikke diskutere det, ikke er holdbar.

Og til slutt: Jeg må si at jeg er mer nervøs for Tyskland enn mange andre er. Jeg tror vi går ganske raskt mot en tid hvor Tyskland begynner mer og mer å dominere europeisk politikk. Vi ser igjen dette her at man sier: La oss holde på Tyskland. Ja, jeg er fullstendig enig i det, la oss holde på Tyskland, men da må vi

ikke føre en politikk som mer og mer driver det tyske folk over i et opposisjonsforhold til Vestmaktene.

Bøyum: Dersom vi får ein vepna nøytralitet i Tyskland – trur De den blir betre på den måten? Eg er livande redd for at den kan bli langt verre enn eit strengt samarbeid med dei andre nasjonane i Europa. Det er mitt utgangspunkt når ein vurderar dette, at eit vepna nøytralt Tyskland, det kan bli fårleg.

Formannen: Jeg har heller ikke sagt at jeg går inn for et vepnet, nøytralt Tyskland, men jeg vil gjerne at man skal undersøke disse muligheter. Man kan godt tenke seg et ubevæpnet nøytralt Tyskland – skjønt det skaper altså disse økonomiske problemene igjen.

Wikborg: Det må vel være et riktig grunnlag for ens utenrikspolitikk at man først og fremst søker å verge seg mot den største faren. Det er i øyeblikket ikke Tyskland, det er Sovjet. Det kan bli anderledes siden, men for en realistisk politikk i dag, er det Sovjet som er hovedfaremomentet, og jeg tror kanskje at hr. Smitt Ingebretsen forenkler det hele noe når han sa at det bare var en ny taktikk, det er sikkert ingen ny vår, det er bare ny taktikk. Det er ikke det at det er noen mer velvillig innstilling fra det hold, men de er også under forholdenes tvang, og det er mange ting som konstituerer den tvangen for dem. Det kan være indre vanskeligheter, det er NATO som står så sterkt, og det er selvfølgelig atomvåpnet, vannstoffbomben. Det er alt dette som gjør at de skjønner det ikke går etter den gamle linjen, de må prøve seg på noe nytt. Og vår sjanse er at den prøvetiden blir så lang som mulig, slik at de indre vanskeligheter i Sovjet, ved at folkene får en høyere levestandard og at revolusjonen og krigen og alt dette kommer stadig fjernere – at den tendensen får vokse seg stadig sterkere.

Smitt Ingebretsen: Får jeg bare lov å rette en misforståelse. Jeg sa ikke det som hr. Wikborg sa, at dette bare var en ny taktikk, jeg bare sa at man skulle være oppmerksom på at det kunne være det.

Jeg vil til hr. Finn Moe si at jeg er enig med ham i at man ikke kan ta det standpunkt som visse amerikanske kretser tar, at en bare avviser alle ting. Det er selvfølgelig. Men det ville være like skjebnesvangert om man gikk for langt til den andre siden også. Det er nemlig visse farer på begge sider av veien.

Langhelle: Både hr. Smitt Ingebretsen og hr. Vatnaland sa at vi måtte være kalde og fornuftige. Jeg er ikke i øyeblikket redd for at Storbritannia og De Forente Stater skal være noe annet enn kalde og fornuftige. Men det som er min bekymring er: Vil Tyskland være kald og fornuftig? – og der synes jeg det er mange ting som tyder på at det ikke vil være det. Der er vi kommet i den situasjon at mens Tyskland inntil nå har vært et objekt, er det nå blitt et subjekt, og det kan på grunn av sin suverenitet opptre med en aktivitet som det ikke kunne før – og det er det som skaper problemer. Derfor sier jeg også at det må være en helt avgjørende oppgave

for det vestlige diplomati å knytte Vest-Tyskland så intimt som mulig til det vestlige samarbeid som det nå er med i.

For ikke å bli misforstått, vil jeg gjerne si at jeg også er tilhenger av både kulde og fornuft, men jeg er redd for at det er tøvær i Tyskland for øyeblikket.

Smitt Ingebretsen: Jeg er også klar over at det råder en viss naturlig uvilje overfor subjekter. Det er jo naturlig med den erfaring man har høstet, at man ser en fare i Tyskland, men jeg tror den fare vil være vesentlig større hvis man gir Tyskland en særstilling i Europa istedenfor å ha det med i et naturlig samarbeid på like fot med de vesteuropeiske makter innenfor et fellesskap. Jeg tror således ikke at det er noen reduksjon av faren hvis man gir det en særstilling. Tvert imot, jeg tror det øker faren.

Johan Wiik: Jeg har forsøkt å tenke meg inn i det inntrykk utenriksministeren kan ha hatt av den diskusjon som har foregått her, når det gjelder hvilke råd komiteen egentlig har kommet fram til å ville gi ham til hans reise. Jeg vet ikke om det i det hele tatt kan finnes noe svar på det, men jeg sitter med den tanke nå.

Nå vil jeg si at jeg fikk det inntrykk av utenriksministerens utredning om de forskjellige alternativer at noen av dem fortøner seg som helt umulige, og om andre kan vi kanskje si, hvis vi skal bruke et mer moderat uttrykk, at de er svært vanskelige å gjennomføre. Det var det inntrykk jeg fikk av redegjørelsen.

Da vil jeg si at når en sitter med et slikt inntrykk, kan kanskje, tror jeg hr. Wikborg allikevel ha noe rett. Han ga i all fall for så vidt et råd. Det var å være overmåte smidig. Ja, men til hva? Smidig til å oppnå hva? Jeg går ut fra at hr. Wikborg har ment, og i all fall mener jeg, smidig til å oppnå en avspenning som kan bety trygge forhold for oss, både for blokken i vest og for blokken i øst.

Man snakker om å være fast, det bør være fasthet. Ja, selvfølgelig. Men der vil jeg nok tilføye, at det må også være fasthet så man kan si sin mening til noen av dem som er alliert med oss i Atlanterhavspaktblokken, en fasthet som tydelig tilkjenner at vi kan ikke bestandig høre på Amerikas råd om å avvise alt som kommer fra øst, for da tror jeg det er en utopi å tenke seg at en snarlig og fredelig løsning er mulig.

Formannen: Flere har ikke forlangt ordet, så vi kan vel da avslutte debatten. Det er som hr. Johan Wiik sa: det er vanskelig å oppsummere den. Det måtte vel da i tilfelle være i de to ordene fasthet og smidighet. Så får utenriksministeren utlegge dem som han vil.

Er det så noen som har noe annet å bringe fram? - Det er ikke gjort.

Møtet hevet kl. 12.10.